

НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.43 (477)

Тарас ДУДАР, Володимир ДУДАР

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ

Розкрито основні складові державного регулювання аграрного сектора економіки в умовах ринкових трансформацій економіки України, які пов'язані з удосконаленням економічної політики для зміцнення конкурентних позицій сільських товаровиробників на ринку агропродовольчої продукції. Економічний інтерес господарювання в аграрній сфері значною мірою залежить від зовнішніх факторів, які в ринкових умовах докорінно змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських товаровиробників в залежності від конкурентоспроможності продукції для одержання дохідності, достатньої для забезпечення розширеного відтворення в сільському господарстві і вирішення соціальних проблем на селі.

Здійснено порівняльний аналіз темпів зростання валової продукції сільського господарства з темпами зростання сукупної фінансової державної підтримки галузі, який показав, що за останні дванадцять років темпи зростання виробництва валової продукції випереджають темпи обсягів сукупної підтримки сільського господарства України. Сукупна фінансова підтримка держави характеризується значним діапазоном коливань і спостерігається тенденція до поступового зниження її обсягів.

Встановлено, що результатом проведення Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. стало значне недовиконання прогнозованих показників розвитку аграрного сектору. Діюча система фінансування сільського господарства в останні роки не принесла очікуваних фінансових та соціальних результатів, тому зроблено висновок, що існує нагальна потреба зміни принципових підходів щодо їх розробки та реалізації.

Стверджується, що ринкові механізми ще не є самодостатніми і потребують організованих дій як учасників ринку, так і держави.

Зроблено висновок, що основними напрямками державної фінансової підтримки сільського господарства мають стати: підтримка товарного виробництва та підвищення конкурентоспроможності галузі; підтримка дрібних товаровиробників, сімейних ферм та кооперативних об'єднань; охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь; встановлення цін підтримки на окремі види

© Тарас Дудар, Володимир Дудар, 2017.

сільськогосподарської продукції; розвиток ринкової інфраструктури; підтримка місцевих ініціатив розвитку сільських територій та якості життя на селі.

Ключові слова: *державне регулювання, аграрний сектор, економічна політика, сільський товаровиробник, конкурентні позиції, дохідність, державна фінансова підтримка, агропродовольчий ринок.*

Q 130

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку агропромислового виробництва важливою складовою ефективного функціонування сільського господарства і збалансованості агропродовольчого ринку слугує ринкове саморегулювання, яке проявляється через вплив ринкового механізму, взаємодії попиту і пропозиції, цінової конкуренції на обсяги виробництва і продажу продукції та рівень їх споживання. Водночас, ринкове саморегулювання обов'язково повинно доповнюватися елементами державного регулювання та методами їх раціонального поєднання, адже з фінансового боку сільське господарство не є самодостатньою галуззю, оскільки воно не в змозі протистояти монополістам як першої, так і третьої сфер АПК, а потребує суттєвої державної підтримки.

В Україні вже давно настав час перейти від погляду на державну підтримку сільського господарства як підтримку лише цього сектору національної економіки, адже належна підтримка, по суті, повинна стати підтримкою всього суспільства у контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку аграрного виробництва країни.

Аналіз останніх досліджень. Актуальним проблемам, пов'язаним з державним регулюванням і підтримкою аграрного сектора, формуванням послідовної та цілеспрямованої політики аграрних реформ, забезпеченням дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період присвячені наукові праці багатьох вчених-економістів. Найбільш відомими є роботи О. Бородіної [6], П. Гайдучього [14], А. Діброви [16], А. Єремеевої [20], Т. Зінчук [18], С. Кваші [19], М. Коденської [20], І. Корбути [21], Т. Осташко [4], О. Попової [22], В. Рябоконе [23], П. Саблука [1], Р. Тринька [9], Л. Тулуш [10] та інших авторів. Однак цілісних наукових розробок щодо вирішення цих важливих проблем в Україні поки що немає і в результаті залишається невирішеною значна кількість питань, пов'язаних з державним регулюванням і удосконаленням економічної політики для зміцнення конкурентних позицій сільських товаровиробників на ринку агропродовольчої продукції.

Мета дослідження. На основі аналізу ринкових перетворень в аграрному секторі економіки України обґрунтувати напрями удосконалення економічної політики щодо зміцнення конкурентних позицій сільських товаровиробників на ринку агропродовольчої продукції та модернізації механізмів державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Економічний інтерес господарювання в аграрній сфері значною мірою залежить від зовнішніх факторів, які в ринкових умовах докорінно змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських товаровиробників. Основною вимогою часу стала необхідність виробляти конкурентоспроможний товар, який можна продати і одержати оптимальний прибуток, достатній для розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва.

Окрім економічної сторони, дохідність сільськогосподарських товаровиробників

характеризується і потужним соціальним аспектом. Гірші, порівняно з міськими, соціальні умови при неможливості їх поліпшення можуть бути компенсовані лише вищими доходами. Відсутність належних доходів для розширеного відтворення галузі робить її безперспективною для зайнятих у ній. З-за відсутності дійового мотиваційного механізму, не маючи відповідних матеріальних стимулів, працівники сільського господарства змінюють місце основної роботи, що веде до кадрового голоду в українських селах, їх занепаду і зuboжіння населення.

На думку академіка НААН України П. Саблука, "... вирішальну роль в одержанні суб'єктами господарювання доходів відіграють створювані державою умови економічної діяльності. Передусім це утвердження національної ідеї" [1, с. 15].

На сучасному етапі трансформаційних процесів в економіці України посилився інтерес до державного регулювання аграрного сектора, що є явищем закономірним, оскільки практика переконала, що не можна в ринковій економіці покладатися тільки на ринкові механізми.

Відомі фахівці, які займаються цією проблематикою, вважають, що "... держава завжди виконувала класичні економічні функції. Вона законодавчо запроваджувала "загальні правила гри", тобто систему нормативних актів, які регулюють діяльність суб'єктів ринку" [2, с. 6].

Сільське господарство фінансово підтримують в усьому світі, адже від його розвитку залежить не лише продовольча безпека держави і стабільність роботи харчової промисловості, але й збереження добробуту сільських мешканців і якість життя багатьох жителів міст [3]. Нагромаджений досвід розвинутих країн світу, система агробізнесу яких тривалий час формувалася під впливом держави, переконливо засвідчує, що в умовах ринкової економіки стабільність агропродовольчого ринку, життєдіяльність сільськогосподарських підприємств, ефективність аграрного виробництва і відносна стабільність соціальної сфери в сільській місцевості значно зумовлені саме державним регулюванням. В цих країнах державне регулювання стало невід'ємною органічною складовою ринкової економіки.

Разом з тим, головна функція регулюючого впливу держави полягає у врегулюванні внутрішніх і зовнішніх протиріч, що нерідко виникають через існуючі неув'язки, які властиві ринку. Несвоєчасне реагування на негативні явища призводять до перевиробництва аграрної продукції, порушення рівноваги між попитом і пропозицією тощо.

Держава через організаційно-економічні важелі почала впливати на процес саморегуляції попиту і пропозиції в інтересах сільських товаровиробників і суспільства в цілому. Очевидно, що ринок як основний регулятор виробництва сам стає суб'єктом регулювання з метою досягнення соціального прогресу. Це переконливо засвідчує, що державне регулювання економіки і ринкове саморегулювання вдало поєднується, хоча загалом втручання у ринкові механізми не завжди є бажаним явищем. Крім того, в умовах досконалої економіко-правової бази ці два регулятори взаємодоповнюють один одного, забезпечують належний рівень виробництва і споживання, іншими словами, державне регулювання економіки повинно бути адекватним ступеню розвитку в країні конкурентного та антимонопольного середовища. Це означає, що чим менше створено умов для конкуренції і чим монополізованіше виробництво, тим більше держава повинна втручатися в економіку, і навпаки.

В дореформений період аграрного сектора в Україні його державна підтримка була спрямована переважно на будівництво тваринницьких приміщень і комплексів, проведення меліоративних робіт, зведення дитячих садків і житла, на розвиток соціальної сфери на селі. Державна “підтримка” сільського господарства здійснювалася наступним чином: через різке зниження всіх закупівельних цін, порівняно до оптових, створювалася хронічна заборгованість сільського господарства державі, а приблизно через кожні 3–5 років, коли заборгованість досягала певної критичної межі, вона списувалася. Під тиском таких циклів більшість сільськогосподарських підприємств залишалися вкрай пасивними, що спричинило стагнацію сільського господарства [4, с. 205]. Проте заходи підтримки сільського господарства були невідчутними і в результаті не забезпечували належного приросту виробництва аграрної продукції (особливо тваринницького походження), який би покривав зростаючий платоспроможний попит населення.

В наступні роки, впродовж перехідного періоду до ринкової системи господарювання, обсяги державної підтримки аграрного сектора в Україні з кожним роком скорочувалися, в основному через нестачу бюджетних коштів. Тому нині ведення і запровадження національної аграрної політики і дійових політичних інструментів мають потребу наблизитися до моделей підтримки аграрного сектора у країнах ЄС.

Заходи протекціоністської аграрної політики в Україні передбачають поліпшення умов для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва та розвитку сільських територій. В цьому контексті Т. Зінчук виділяє два основні вектори у політиці національного аграрного протекціонізму [5, с. 321].

Перший – внутрішній, який пов’язаний переважно з питаннями ефективного розвитку національної аграрної економіки. Цей вектор є найбільш значущим, оскільки наша держава має статус країни з ринковою економікою, тому механізми здійснення державного протекціонізму повинні відповідати рівню високорозвинутих країн світу і не перешкоджати розвиткові конкуренції на світовому ринку.

Другий – зовнішній, який передбачає перехід до єдиних норм і правил торговельно-економічних відносин з країнами світової спільноти.

Внутрішні заходи протекціоністської підтримки забезпечуються у формі прямої (бюджетні асигнування, бюджетне кредитування, цінова підтримка, державні закупівлі) та непрямої (податкові пільги товаровиробникам, розвиток інфраструктури агроринку, послуги з управління, прискорена амортизація) державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства України.

В умовах розвитку ринкових відносин агропродовольчий ринок, як і його важливий складовий елемент – сільське господарство, піддаються негативному впливу різних чинників нестабільності: природних, економічних, соціальних та ін.

Серйозною і невирішеною проблемою для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників є обмеженість фінансових ресурсів за відсутності необхідних власних коштів та труднощів доступу до позичкових та залучених фінансових ресурсів. В такій ситуації важливого значення набуває державна фінансова підтримка, яка передбачає бюджетне фінансування загальнодержавних і регіональних програм розвитку сільського господарства. Програми розвитку галузі розробляються з метою реалізації державної політики щодо регулювання розвитку аграрного сектора, концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу

країни, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян для розв'язання найважливіших проблем аграріїв [5].

О. Бородіна стверджує, "... процеси формування і функціонування агропродовольчого ринку поки що позбавлені належного регулюючого впливу зі сторони держави. Між реформованими відносинами власності та стихійними, без будь-яких правил відносинами на продовольчих ринках виникли протиріччя, що заблокували мотиваційний механізм ринкової економіки" [6, с. 207].

Важливими програмними документами щодо подальшого розвитку сільського господарства в Україні є Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р., Концепція Державної програми сталого сільського розвитку України до 2025 р. та Комплексна Стратегія розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні на 2015–2020 рр.

Варто зауважити, що доволі вагомим завданням покладалися, також на Програму розвитку українського села на період до 2015 р., яка була прийнята в 2007 р. Головною метою Державної цільової програми розвитку аграрного сектора на період до 2015 р. було забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому агропродовольчих ринках, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності і духовності [7]. Виконання завдань цієї Програми передбачалось у три етапи (табл. 1).

Таблиця 1

Показники виконання Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.

Напрями державної підтримки	Виділено всього коштів на 2008–2015 рр., млн. грн.	Фінансування I та II етапів Програми (2008–2011 рр.)		
		За планом	Фактично профінансовано	% виконання плану
Забезпечення розвитку соціальної сфери та сільських територій	15742,7	11046,6	1589,3	14,4
Забезпечення розвитку аграрного ринку	49698,2	26215,9	20006,0	79,3
Фінансове забезпечення аграрного ринку	14011,6	7531,6	4395,3	58,4
Удосконалення та реформування системи управління в аграрному секторі	17519,7	6927,8	4429,6	64,1
Професійна освіта	18373,7	8366,1	9389,4	112,2
Аграрна наука	5308,3	5308,3	2147,0	86,0
Забезпечення розвитку дорадництва	96,3	44,8	7,0	15,6
Усього за рахунок Державного бюджету	120750,5	59627,8	40374,9	68,2
Разом	128164,1	62627,8	41963,6	67,0

Джерело. Розраховано за даними [7; 8].

Аналіз виконання соціальних показників показує, що жоден не був виконаний, з 19 основних видів сільськогосподарської продукції прогнозних показників щодо обсягів виробництва досягнуто лише за восьма позиціями, а запланованого обсягу виробництва валової продукції сільського господарства – на 92% [8, с. 27].

Основною причиною неповного виконання Державної цільової програми розвитку українського села є недостатній рівень її фінансування. Так, зокрема лише на 112,2% до плану профінансовано заходи, пов'язані з професійною освітою. Показники рівнів фінансового забезпечення таких напрямів державної підтримки як забезпечення розвитку аграрного ринку, аграрна наука, удосконалення та реформування системи управління в аграрному секторі знаходились в межах 64,1–86,0%. Вкрай низьким було фінансування заходів щодо забезпечення розвитку соціальної сфери та сільських територій – лише 14,4% від запланованого рівня [8, с. 15].

Важливою складовою формування сприятливого економічного середовища для функціонування сільськогосподарських підприємств є спеціальні податкові режими та пільгові механізми оподаткування. Починаючи з 2010 р. непряма підтримка за рахунок застосування спеціальних режимів оподаткування займає понад 90% у загальних обсягах державної фінансової підтримки, а починаючи з 2012 р. – понад 95% [10, с. 581].

Ця ситуація пояснюється низьким рівнем прямого бюджетного фінансування розвитку сільського господарства в рамках цільових бюджетних програм підтримки в останні роки.

Загалом в 2005–2014 рр. спостерігалось поступове зниження державної фінансової підтримки вітчизняного сільського господарства (рис. 1).

Слід зауважити, що існує і має практичне застосування значна кількість підходів до оцінки рівня державної підтримки сільського господарства. Досить поширеним є аналіз і порівняння обсягу і форм підтримки вітчизняної галузі сільського господарства з аналогічною в інших країнах світу на основі використання доступної оцінки за методологією Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) [3].

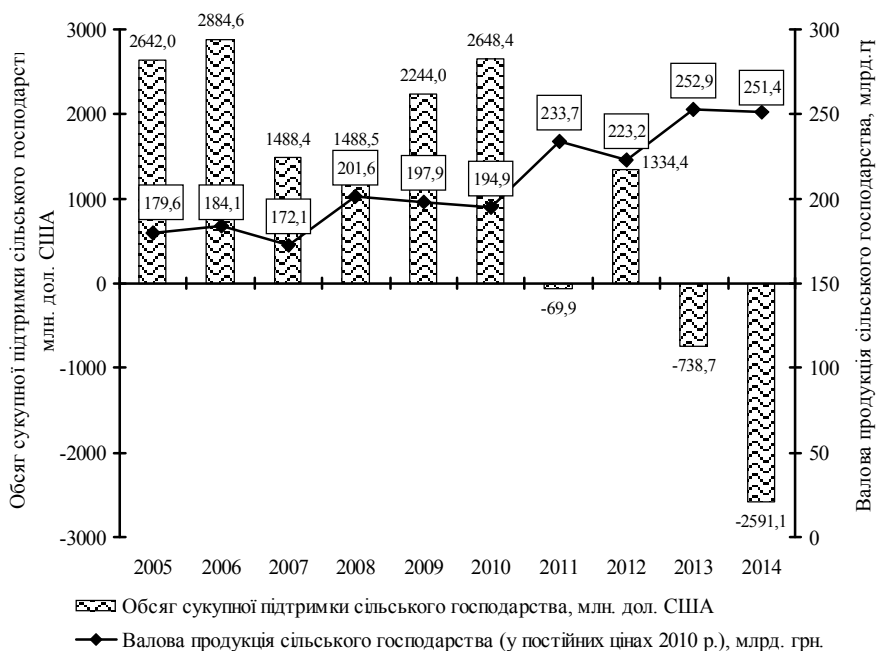
Саме такий методологічний підхід буде використано при проведенні порівняльної оцінки динаміки темпів змін показників сукупної підтримки сільського господарства України, ЄС і США за 2005–2014 рр.

Як свідчать дані рис. 1, розміри щорічних сукупних надходжень державної підтримки в аграрний сектор зросли з 2642,0 млн. дол. США в 2005 р. до 3648,4 млн. дол. США у 2010 р. Проте в наступні 2011–2014 рр. спостерігалось значне зниження рівня державної підтримки.

Водночас обсяги виробництва валової продукції сільського господарства за досліджуваний період зросли з 179,6 млрд. грн. в 2005 р. до 251,4 млрд. грн. в 2014 р. (або на 40%).

За методологією Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), діапазон коливань значень частки сукупної підтримки сільського господарства у валовому внутрішньому продукті у 2005–2014 рр. для України становив (-2,23–3,07%), тоді як у ЄС цей показник знаходився в межах 0,71–1,08%, а у США – 0,46–0,55% (табл. 2).

Загалом, середньорічний показник частки сукупної підтримки сільського господарства у валовому внутрішньому продукті за останні десять років становив в Україні – 1,0%, в ЄС – 0,90%, а в США – 0,50%. Проте темпи змін річної сукупної підтримки сільського господарства, в останні роки у порівнянні до середньорічного показника за 2011 р., 2013 р., 2014 р. в Україні мали різку тенденцію до спаду, а в країнах ЄС і в США щорічно були стабільними.

Рис. 1. Динаміка виробництва валової продукції і обсягів сукупної підтримки сільського господарства України, 2005–2014 рр.

На основі аналізу табл. 2 можемо зробити висновок, що серед основних світових виробників аграрної продукції найбільшу державну підтримку в абсолютному вимірі у 2014 р. отримало сільське господарство країн ЄС і США, відповідно на суму майже 125,9 і 95,9 млрд. дол. США.

За оцінками фахівців ОЕСД, вітчизняний аграрний сектор в 2011 р., 2013 р., 2014 р. мав від’ємне значення показника сукупної підтримки сільського господарства, що зумовлено її значним скороченням впродовж останніх років внаслідок погіршення фінансово-економічної ситуації та обмежених можливостей державного бюджету.

Аналіз ринкових трансформацій аграрного сектора України, рівня розвитку організаційних засад національного агропродовольчого ринку свідчить, що ринкові механізми ще не є самодостатніми і потребують організованих дій як учасників ринку, так і держави. Проте, як стверджують відомі вчені НАН України, в нашій державі цієї вимоги не дотримуються, констатуючи, що з проблем реформування власності напрацьована певна законодавчо-нормативна база, тому від впливу на формування організованого сільськогосподарського ринку владні структури практично дистанціювалися [13, с. 5].

Зважаючи на те, що аграрний сектор безпосередньо впливає на функціонування національного агропродовольчого ринку, для забезпечення стабільного його розвитку, насичення конкурентоспроможною продукцією для задоволення внутрішніх потреб і розширення експортного потенціалу, нагальною потребою є застосування ефективних механізмів державного регулювання, які б сприяли збалансованості кількісних і якісних параметрів попиту і пропозиції, їхньому оптимальному співвідношенню. На наш погляд, з урахуванням світового і вітчизняного досвіду можливі наступні підходи щодо основних напрямів формування системи державного регулювання агропродовольчого ринку (рис. 2).

Таблиця 2
Порівняльна оцінка динаміки темпів змін показників сукупної підтримки сільського господарства України, ЄС і США за 2005-2014 рр.

Показники	Роки										В середньому за 2005-2014 рр.
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Україна	2642,0	2884,6	1488,4	1488,5	2244,0	2648,4	-69,6	1334,4	-738,7	-2591,7	1133,0
Обсяг сукупної підтримки сільського господарства, млн. дол. США											
Частка сукупної підтримки у ВВП, %	3,07	2,68	1,04	0,83	1,91	1,94	-0,04	0,76	-0,41	-2,23	1,0
ЄС	148038,0	144625,6	146322,3	165900,7	141361,3	125632,9	130695,3	126848,2	141290,9	125919,7	139663,5
Обсяг сукупної підтримки сільського господарства, млн. дол. США											
Частка сукупної підтримки у ВВП, %	1,08	0,99	0,86	0,91	0,86	0,77	0,74	0,76	0,82	0,71	0,9
США	72666,4	64882,9	66414,8	71379,7	75877,4	81742,3	83823,5	86655,9	87693,2	95983,8	78712,0
Обсяг сукупної підтримки сільського господарства, млн. дол. США											
Частка сукупної підтримки у ВВП, %	0,55	0,47	0,46	0,48	0,53	0,55	0,54	0,53	0,52	0,55	0,5

Джерело. Складено на основі даних [11; 12].

Рис. 2. Пропонована модель системи державного регулювання національного ринку агропродовольчої продукції

Джерело. Побудовано авторами на основі узагальнення напрацювань вчених економістів-аграрників.

Система державного регулювання агропродовольчого ринку повинна охоплювати організаційні й економічні напрями. Зокрема, до організаційних напрямів регулювання агропродовольчого ринку належать: створення системи державних інституцій з регулювання ринку; створення й розвиток ринкової інфраструктури; формування нормативно-правової бази та інформаційного забезпечення; створення міжвідомчих і регіональних узгоджувальних комісій з питань врегулювання міжгалузевих відносин; ведення моніторингу та прогнозування кон'юнктури ринку; посилення контролю за якістю та безпечністю агропродовольчої продукції; впровадження стандартів агровиробництва та правил сертифікації продукції; щомісячне декларування запасів агропродовольства тощо.

Економічні напрями регулювання агропродовольчого ринку мають включати: складання балансів продовольчих ресурсів, їх оптимізацію; узгодження попиту і пропозиції, підтримку їх рівноваги; регулювання та підтримку пропозиції шляхом здійснення резервних, заставних та регіональних закупівель і продажу продукції; митно-тарифне регулювання експорту й імпорту продукції; підтримку кредитування виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; цінову підтримку стратегічно важливих видів агропродовольчої продукції; бюджетну підтримку експорту (експортні субсидії й програму розширення експорту).

Основними механізмами, що формують ринок конкурентоспроможної агропродовольчої продукції, слід вважати: перехід на програмно-цільове управління стабілізації сільськогосподарського виробництва; появу на агропродовольчих ринках держави як покупця так і продавця основних видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів, які мають стратегічне соціально-економічне значення для суспільства.

До програми державної підтримки аграрного сектора в умовах ринкової трансформації потрібно включати такі заходи: створення резервів сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки, закупівля і продаж якої має здійснюватися прозоро, за поточними ринковими цінами; підтримку купівельної спроможності населення з низьким доходами шляхом надання адресних субсидій; підтримку доходів товаровиробників сільськогосподарської продукції; підтримку програм страхування доходів сільгосптоваровиробників на випадок стихійних лих, хвороб і пошкодження шкідниками рослин і тварин; часткову компенсацію зниження доходів сільськогосподарських товаровиробників порівняно з середнім рівнем за попередні 3–5 років через неврожай чи стихійне лихо; підтримку програм, спрямованих на вилучення з виробництва надлишку працівників; підтримка програм вилучення з виробництва землі, худоби та інших виробничих ресурсів; підтримку сільськогосподарських підприємств, що знаходяться в регіонах з несприятливими природно-кліматичними умовами.

Для державного регулювання попиту і пропозиції вважаємо доцільним запровадити: товарні програми; товарні та грошові інтервенції; авансування участі товаровиробників у державних програмах; програми нарощування чи скорочення посівів, консервація посівних площ; жорсткі санкції щодо ввезення продукції на вітчизняний агропродовольчий ринок незаконним (контрабандним) шляхом; важелі обмеження імпорту; спеціальні програми продовольчого забезпечення окремих груп населення.

Враховуючи інтенсивний розвиток процесів інтеграції економіки України у світовий економічний простір, нині значно посилюється вплив міжнародної конкуренції на вітчизняний аграрний сектор. Необхідність розширення ринків збуту агропродовольчої продукції, зважаючи на постійно зростаючі обсяги її виробництва в Україні та закладені

програмні показники, вимагає функціонування дієвої системи державної фінансової підтримки розвитку вітчизняного аграрного сектора. У період освоєння вітчизняними товаровиробниками зовнішніх ринків фінансове стимулювання розвитку сільського господарства є конче необхідним, а податкові його важелі – найбільш дієвими.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, за результатами досліджень встановлено, що економічна політика держави та механізми державного регулювання аграрного сектора економіки відіграють важливу роль у формуванні доходів сільськогосподарських товаровиробників, забезпеченні розширеного відтворення в сільському господарстві і вирішенні соціальних проблем на селі.

Зростаючий вплив міжнародної конкуренції на вітчизняний аграрний сектор вимагає формування чіткої системи управління цими процесами і удосконалення державного регулювання аграрним сектором економіки, які б сприяли сталому його розвитку в умовах глобальних змін, що буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19–37.
2. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки: підруч. для вищ. навч. закл. / І. Р. Михасюк, А. Ф. Мельник, М. І. Крупка, З. М. Залога; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка: Ельга-Н, 2000. – 592 с.
3. Кернасюк Ю. В. Світовий досвід державної підтримки агробізнесу / Ю. В. Кернасюк // Агробізнес сьогодні. – 2016. – № 11(330). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichniy-gektar/5581-svitovyi-dosvid-derzhavnoii-pidtrymky-agrobiznesu.html>.
4. Осташко Т. О. Ринкова трансформація аграрного сектора / Т. О. Осташко. – К. : Фенікс, 2004. – 280 с.
5. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” від 23.03.2000 № 1602-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
6. Бородіна О. М. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції / О. М. Бородіна, М. Бетлій – Ужгород : ІВА, 2006. – 496 с.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 “Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
8. Про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. // Бюлетень Розрахункової палати України, 2013. – 31 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747613/Bul_rozv_ukr_sel.pdf.
9. Тринько Р. І. Продовольча безпека: аналітична діагностика: моногр. / Р. І. Тринько. – Львів, 2010. – 168 с.
10. Тулуш Л. Д. Державна фінансова підтримка сільського господарства за рахунок спец. режимів оподаткування / зб. матер. Міжн. наук.-прак. конф. та П'ятнадцятих

- річних зборів вчених економістів-аграрників 14 трав. 2015 р. / Ред. кол. Ю. Лупенко та ін. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2015. – 596 с.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
  12. *Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986–2014) / Organisation for economic cooperation and development* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/data/producer-and-consumer-support-estimates/agricultural-support-estimates-2015_data-00737-en
  13. Трегобчук В. М. Про довгострокову стратегію сталого розвитку агропромислового комплексу / В. М. Трегобчук, Б. Й. Пасхавер, А. Е. Юзефович // *Економіка АПК*. – 2005. – № 7. – С. 3–11.
  14. Гайдуцький П. І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П. І. Гайдуцький // *Економіка АПК*. – 2005. – № 11. – С. 43–48.
  15. Діброва А. Д. Аграрна політика США: тенденції розвитку та уроки для України / А. Д. Діброва // *Економіка АПК*. – 2007. – № 6. – С. 127–132.
  16. Діброва А. Д. Державне регулювання сільського господарства: теорія, методологія, практика / А. Д. Діброва. – К. : ВРД “Формат”. – 2008. – 448 с.
  17. Дудар Т. Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: моногр. / Дудар Т. Г., Дудар В. Т. – Тернопіль: *Економічна думка*, 2009. – 246 с.
  18. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: моногр. / Т. О. Зінчук. – Житомир: ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”, 2008. – 384 с.
  19. Кваша С. М. Методологічний баланс прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С. М. Кваша // *Економіка АПК*. – 2013. – № 8. – С. 12–21.
  20. Коденська М. Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / М. Ю. Коденська, А. В. Єремеева // *Економіка АПК*. – 2013. – № 6. – С. 14–21.
  21. Корбута І. В. Аграрна політика підтримки сільського господарства – нові виклики у зв’язку із вступом України до СОТ / І. В. Корбута // *Облік і фінанси АПК*. – 2008. – № 3. – С. 32–39.
  22. Попова О. Л. Сталій розвиток агросфери: політика і механізми / О. Л. Попова // *НАН України, Ін-т екон. т прогнозув.* – К. : 2009. – 352 с.
  23. Рябоконт В. П. Агропромисловий комплекс в умовах реалізації державної аграрної політики / В. П. Рябоконт // *Економіка АПК*. – 2016. – № 9. – С. 18–26.
  24. Щодо розбудови механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/910>.

References

1. Sabluk P.T. Problemy zabezpechennia dokhidnosti ahropromyslovoho vyrobnytstva v Ukraini v postindustrialnyi period [Problems of providing profitability of agricultural production in Ukraine in the post-industrial period]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2008, No. 4, pp. 19–37 [in Ukrainian].

2. Mykhasiuk I. R., Melnyk A.F., Krupka M.I., Zaloha Z.M. Derzhavne rehuliuвання ekonomiky: pidruch. dlia vyshch. navch. zakl. [State regulation of the economy: coursebook]. Kyiv: Atika: Elga-N, 2000, 592 p. [in Ukrainian].
3. Kernasiuk Yu. V. Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky ahrobiznesu [The world's practice of state support for agribusiness]. *Ahrobiznes sohodni – Agribusiness today*, 2016, No. 11(330), from <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/5581-svitovyi-dosvid-derzhavnoi-pidtrymky-agrobiznesu.html> [in Ukrainian].
4. Ostashko T. O. Rynkova transformatsiia ahrarynoho sektora [Market transformation of the agricultural sector]. Kyiv: Feniks, 2004, 280 p. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy 'Pro derzhavne prohnozuvannya ta rozroblennia prohram ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy' vid 23.03.2000 № 1602-III [Law of Ukraine 'On state forecasting and elaboration of Ukraine's programs of economic and social development' dated 23.03.2000, No. 1602-III], from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> [in Ukrainian].
6. Borodina O. M., Betlii M. Ahrarynyi sektor Ukrainy na shliakhu do yevrointehratsii [The agricultural sector of Ukraine towards European integration]. Uzhhorod: IVA, 2006, 496 p. [in Ukrainian].
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 veresnia 2007 r. № 1158 'Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 r.' [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 19, 2007. No. 1158 'On approval of the State Target program on Village Development of Ukraine for the period till 2015'], from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. Pro rezultaty audytu vykonannya zakhodiv Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 r. Biuleten Rakhunkovoi palaty Ukrainy [Report on the audit of execution of 'the State Target program on Village Development of Ukraine for the period till 2015'. Bulletin of the Accounting Chamber of Ukraine], 2013, 31 p., from http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/16747613/Bul_rozv_ukr_sel.pdf [in Ukrainian].
9. Trynko R. I. Prodovolcha bezpeka: analitychna diahnostryka: monohrafia [Food security: analytical diagnostics: monograph]. Lviv, 2010, 168 p. [in Ukrainian].
10. Tulush L. D. Derzhavna finansova pidtrymka silskoho hospodarstva za rakhunok spets. rehymiv opodatkuвання. Zb. mater. Mizhn. nauk.-prak. konf. ta Piatnadsiatykh richnykh zboriv vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv 14 trav. 2015 r. [State financial support for agriculture through special taxation. Proceedings of the International research and practical conference and the Fifteenth annual meeting of agricultural researchers and economists, May 14, 2015]. Kyiv: NSC Institute of Agrarian Economics, 2015, 596 p. [in Ukrainian].
11. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine], from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986–2014). Organisation for economic cooperation and development, from http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/data/producer-and-consumer-support-estimates/agricultural-support-estimates-2015_data-00737-en [in English].

13. Trehobchuk V. M., Paskhaver B.Y., Yuzefovych A.E. Pro dovhostrokovu stratehiiu staloho rozvytku ahropromysloвого комплексу [On a long-term strategy for sustainable development of agriculture]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2005, No. 7, pp. 3–11 [in Ukrainian].
14. Haidutskyi P. I. Pro osnovni zasady reformuvannia systemy derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva ta silskoi terytorii [On the main principles of reforming the system of state support for agriculture and rural areas]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2005, No. 11, pp. 43–48 [in Ukrainian].
15. Dibrova A. D. Ahrarna polityka SShA: tendentsii rozvytku ta uroky dlia Ukrainy [US Agricultural Policy: trends and lessons for Ukraine]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2007, No. 6, pp. 127–132 [in Ukrainian].
16. Dibrova A. D. Derzhavne rehulivannia silskoho hospodarstva: teoriia, metodolohiia, praktyka [State regulation of agriculture: theory, methodology and practice]. Kyiv: VRD “Format”, 2008, 448 p. [in Ukrainian].
17. Dudar T. H. Formuvannia rynku konkurentospromozhnoi ahroprodovolchoi produktsii: teoriia, metodyka, perspektyvy: monohrafia [The formation of market for competitive foodstuffs: theory, methods and prospects: monograph]. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2009, 246 p. [in Ukrainian].
18. Zinchuk T. O. Yevropeiska intehratsiia: problemy adaptatsii ahrarnoho sektora ekonomiky: monohrafia [European integration: problems of adaptation of the agricultural sector: monograph]. Zhytomyr: DVNZ “Derzhavnyi ahroekolohichniy universytet”, 2008, 384 p. [in Ukrainian].
19. Kvasha S. M. Metodolohichni balans pryiniattia suspilnykh rishen v ahrarnii politytsi [Methodological balance of public decision-making in agricultural policy]. *Ekonomika APK – The economy of AIC*, 2013, No. 8, pp. 12–21 [in Ukrainian].
20. Kodenska M. Yu., Yeremeieva A.V. Derzhavna pidtrymka rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky [State support of the agricultural sector]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2013, No. 6, pp. 14–21 [in Ukrainian].
21. Korbuta I. V. Ahrarna polityka pidtrymky silskoho hospodarstva – novi vyklyky u zviazku iz vstupom Ukrainy do SOT [Agricultural policy of support for agriculture: new challenges in connection with Ukraine’s accession to the WTO]. *Oblik i finansy APK – Accounting and finance in AIC*, 2008, No. 3, pp. 32–39 [in Ukrainian].
22. Popova O. L. Stalyi rozvytok ahrosfery: polityka i mekhanizmy [Sustainable development in agriculture: policy and mechanisms]. Kyiv: 2009, 352 p. [in Ukrainian].
23. Riabokon V.P. Ahropromyslovyi kompleks v umovakh realizatsii derzhavnoi ahrarnoi polityky [Agro-industrial complex in the process of implementation of the state agrarian policy]. *Ekonomika APK – The Economy of AIC*, 2016, No. 9, pp. 18–26 [in Ukrainian].
24. Shchodo rozbudovy mekhanizmiv derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini. Analychna zapyska [On the development of mechanisms of state support for agricultural production in Ukraine. Analytical note], from <http://www.niss.gov.ua/articles/910> [in Ukrainian].

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2016 р.